

(/)

 (/) > Sundhed, sygdom (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > IQ 75

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/fra-pest-til-corona>)

IQ 75

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 529

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75)) **t** ([https://twitter.com/home?](https://twitter.com/home?status=)

[status=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75). Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75)

[5/sundhed-sygdom/iq-75](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75)) **in** ([http://www.linkedin.com/shareArticle?](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75&title=)

[mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75&title=)

[sygdom/iq-75&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/iq-75&title=))

Jesper Vaczy Kragh

IQ 75. Erling og åndssvageforsorgen

Gads Forlag. 344 s., ill. 349,95 kr.

Af Poul Ulrich Jensen

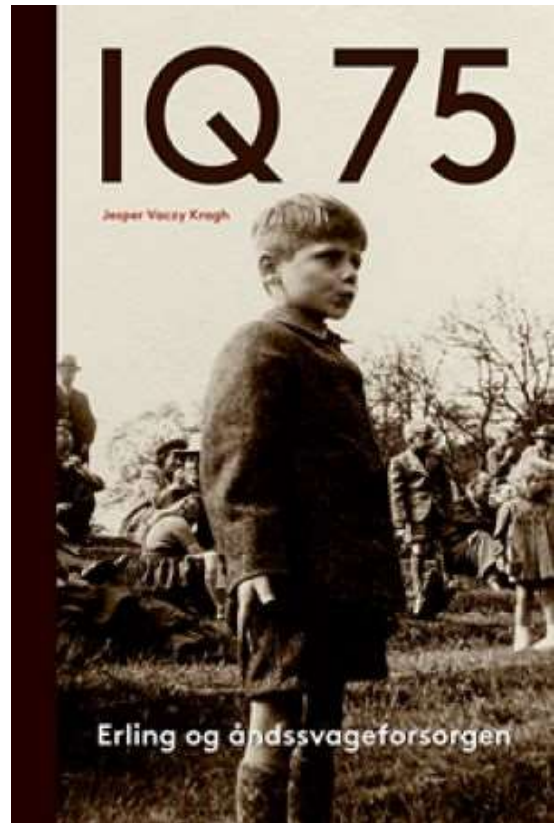
I første halvdel af 1900-tallet blev et stort antal børn og unge i Danmark afskåret fra et almindeligt familieliv og anbragt på en af åndssvageforsorgens anstalter. De forsvandt fra det normale samfund og er stort set også glemt i historieskrivningen, selv om der er bevaret et enormt kildemateriale fra de mange store institutioner. Det er en mangel, som Jesper Vaczy Kragh, der er ph.d. i medicinshistorie og forfatter til en række bøger om psykiatri og udsatte gruppers historie, nu heldigvis har rådet bod på med en bog, der fortæller om en dystre side af velfærdsstaten, der ikke er fjern fortid. De mange timers arkivarbejde er flettet sammen med beretninger fra nogle af dem, der endnu i dag bærer på oplevelser, der kom til at præge dem for livet. Det gælder i høj grad bogens hovedperson, Erling Frederiksen, der lige fra sin fødsel i 1941 måtte gennem en 40 års ørkenvandring i åndssvageforsorgens lukkede verden.

Udskillelsen af de åndssvage som en bestemt kategori tog sin begyndelse i midten af 1800-tallet, hvor fattiglægen i Aalborg, Jens Rasmussen Hübertz, blev opmærksom på de elendige forhold, der blev budt dem, der faldt uden for normalsamfundets rammer. På en rejse rundt i landet for at kortlægge deres antal og levevilkår oplevede han ofte, at de mennesker, der blev betegnet som "afsindige" eller "idioter", af familien blev gemt væk og holdt lænkede i stalde eller indespærrede i træbure og på små loftrum. For at afhjælpe den horrible situation fik han etableret den første anstalt for åndssvage, Gl. Bakkehus på Frederiksberg, i 1855. Den dækkede dog langt fra behovet, og først med indvielsen af Ebberødgård i 1892 fik man for alvor gang i etableringen af det vidtforgrene netværk af anstalter, der efterhånden kom til at huse tusindvis af mennesker.

Mange af dem fik et stort set livsvarigt ophold, og her kunne tallet 75 få en skæbnesvanger betydning. Børn, der faldt uden for normalitetsbegrebet, blev bedømt gennem simple prøver, der målte deres intelligens efter en skala, hvor under 75 placerede den pågældende i kategorien åndssvag og uegnet til et liv i det almindelige samfund. De Kellerske Anstalter i Brejning var arnestedet for udviklingen af denne nye "videnskabelige" metode til at udskille de abnorme, der måtte leve med betegnelserne debile, imbecile og nederst på skalaen idioterne. Det var også her, man fostrede ideen om at anbringe særligt besværlige individer i isolerede øsamfund. For kvindernes vedkommende blev det Sprogø, medens mændenes kom til Livø, hvor diagnosen asocial åndssvag kunne udløse et mangeårigt ophold. At det ikke altid var en rigtig bedømmelse, beviste drengen Oluf, der efter syv års ophold blev udskrevet og sendt i land. Her giftede han sig, og ægteparret fik sønnen Poul Nyrup Rasmussen, der jo som bekendt blev statsminister.

Det hørte dog til sjældenhederne, at åndssvageforsorgen slap sit greb, og der blev taget stadig mere drastiske metoder i brug. I 1929 fik Danmark som det første land i verden en lovgivning om sterilisation og kastration af psykisk abnorme personer under forsyng. Staten bevægede sig ud på en moralsk glidebane, og i 1947 blev de første lobotomier, også kaldet det hvide snit, udført på åndssvage. Operationen var udviklet af den portugisiske neurolog Egaz Moniz, der mente, at overskæring af nervebaner i hjernens frontallapper muligvis kunne eliminere unormale tanker og adfærd. Trods tvivlsomme resultater og ofte voldsomme bivirkninger fik denne behandling faktisk den absolutte videnskabelige blåstempling, da Moniz i 1949 modtog Nobelprisen i medicin. I Danmark fik formodentlig over 300 åndssvage det hvide snit i årene 1947 – 1983.

Der var dog langsomt ved at komme opmærksomhed på og kritik af forholdene og de manglende rettigheder for anbragte under åndssvageforsorgen. I 1959 kom en ny lovgivning, der byggede på ligestilling, ligeberettigelse og normalisering. En lang sej proces og et enormt samfundsmæssigt

eksperiment havde taget sin begyndelse. Sidst i 1970'erne blev der taget endelig afsked med fikseringsbælter og spændetrøjer på anstalterne, der også blev tømt for anbragte. De store sovesale og manglen på selvstændighed blev skiftet ud med mindre bofællesskaber, men for nogle tog det lang tid at ryste arven fra fortidens umyndiggørelse af sig. Det er en temmelig rystende historie, der udspiller sig gennem bogen om åndssvageforsorgens klienter og deres lange vej til at blive borgere med samme rettigheder som andre danskere. Og den får en ekstra dimension ved at følge en enkelt persons skæbne fra 1941 til i dag.

Det er Erling Frederiksen, som Jesper Vaczy Kragh har gjort til omdrejningspunkt ved at kortlægge hans livsforløb. Mange år er blevet tilbragt på åndssvageforsorgens institutioner, hvor han hadede at være. Allerede kort efter fødslen i 1941, hvor forældrene ikke kunne tage sig af ham, blev han anbragt på børnehjemmet Norges Minde, og efter flytning til yderligere to børnehjem blev det til et længere ophold på Ebberødgård. Børnepsykiatrien var stort set ikke eksisterende i slutningen af 1940'erne, og da en psykiater i 1949 afgav sin vurdering af Erling, blev det da også kun til en enkelt håndskreven side, der ikke desto mindre fik afgørende betydning for hans videre tilværelse. Han blev beskrevet som fjoget, fjollet og ukoncentreret, og selv om en test viste en IQ på over 75, var konklusionen, at den otteårige dreng skulle anbringes under åndssvageforsorg. En skæbnsvanger dom afsagt på meget tvivlsomme præmisser.

Som bogen dokumenterer, handler tidligere anbragtes livshistorier ofte om uvished og valg, der træffes af andre, om autoriteter, det var forgæves at kæmpe imod og om tab og sorg. For Erlings vedkommende blev det til 40 år under tvang og forsorg, inden han kunne komme ud i samfundet og blive herre over sin egen tilværelse. Et forløb, der bærer fortiden med over i nutiden, for årene under forsorg har trukket dybe spor hos dem, der oplevede den på egen krop. Med udflytningen fra de store institutioner til mindre bofællesskaber, pensionater eller egen bolig åbnede der sig en ny verden, der både rummede store muligheder, men også kunne være et skræmmende kulturchok.

Som forfatteren bemærker, har handicaphistorien i Danmark længe været præget af en mærkelig usynlighed, selv om de store anstalter ofte var byens største arbejdsplads. På bymuseerne er de som regel ikke repræsenteret, og også på Nationalmuseet er forsorgen og de handicappede ude af øje og sind. En anbringelse under forsorg har også været en anbringelse uden for historien. Med Jesper Vaczy Kraghs meget væsentlige, velskrevne og tankevækkende bog kan vi nu få et rystende men nødvendigt indblik i, hvad Erling Frederiksen og andre anbragte har gennemlevet. Den rummer også fine illustrationer og kan anbefales på det varmeste.

[Historie-online.dk, den 23. februar 2022]

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/forpest-til-corona>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/doktor-leunbach-abortionlaege-idealist-og-seksualoplyser>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/dansk-medicinhistorisk-aarbog-2019>) (<http://www.historie-online.dk/boger/ve-og-velfaerd>)